

مقایسه بین فرهنگی مؤلفه‌های مقیاس تاب‌آوری با استفاده از روایی سازه

نورماه حاج محمدرضا¹

چکیده

تاب‌آوری، قابلیت انسان برای سازگاری و غلبه بر خطر و سختی‌ها است و در هر فرد تحت تأثیر عوامل متفاوتی است. پژوهش حاضر از نوع توصیفی است و با هدف مقایسه بین فرهنگی مقیاس تاب‌آوری انجام شد. جامعه آماری پژوهش، تمام دانشجویان دانشگاه آزاد تهران بودند که 400 نفر از دانشجویان به شیوه نمونه‌گیری در دسترس انتخاب شدند. ابزار سنجش، پرسشنامه تاب‌آوری (کانر- دیویدسون، 2003) بود که پس از تکمیل شدن توسط دانش‌آموزان، داده‌ها از طریق تحلیل عاملی تحلیل شد. یافته‌ها نشان داد، سازه تاب‌آوری از اعتبار و روایی مناسبی برخوردار است و پنج عامل هدفمندی، کنترل خود و توانایی حل مسئله، اعتقاد و خوش‌بینی را شامل می‌شود. مقایسه نتایج به‌دست آمده با نتایج تحلیل عاملی پرسشنامه در سایر کشورها (اسپانیا، هند و کره) نشان داد که تعداد مؤلفه‌ها و سؤالات مربوط به هر مؤلفه سازه تاب‌آوری، در بین کشورها متفاوت است، به‌علاوه مؤلفه‌های هدفمندی و توانمندی کنترل خود، سازه تاب‌آوری در فرهنگ ایرانی دارای اهمیت بیشتری است. بنابراین هنگام بررسی میزان تاب‌آوری افراد تفاوت‌های بین فرهنگی را باید در نظر داشت.

واژگان کلیدی: تاب‌آوری، بین فرهنگی، تحلیل عاملی، روایی، اعتبار.

¹ نویسنده مسئول : کارشناس ارشد روانسنجی، روانشناسی و علوم اجتماعی، دانشگاه آزاد اسلامی واحد تهران مرکز،

Email: noormahhajrezaee@gmail.com

Intercultural Comparison of Resilience Construct

Abstract

Resilience is the ability of human beings to adapt and overcome threats and hardships. Resilience is affected by different factors. The present study uses the descriptive method that was carried out with the aim of intercultural comparison of resilience. Sample population included all of the university students of Tehran. 400 students were chosen through cluster sampling. Evaluation tool was the resilience questionnaire (Connor-Davidson, 2003) that was analyzed by factor analysis after completion by students. Findings showed that the resilience construct has a proper validity and reliability and includes five factors of purposivism, self-control, problem solving ability, belief and optimism. A comparison of the obtained results with the factor analysis results of the questionnaire in other countries (Spain, India and South Korea) showed that: the number of components and the questions related to each component of resilience construct is different in different countries. In addition, the purposivism and ability to self-control are more important in Iranian culture. So, intercultural differences should be taken into account while considering the resilience of people.

Keywords : Resilience; Intercultural; Factor Analysis; validity; Reliability.

1- مقدمه

در چند دهه اخیر، رویکرد روانشناسی مثبت‌گرا، با توجه به استعدادها و توانمندی‌های انسان مورد توجه روانشناسان قرار گرفته است. هدف نهایی این رویکرد، شناسایی سازه‌ها و شیوه‌هایی است که بهزیستی و شادکامی انسان را به دنبال دارند. تاب‌آوری یکی از سازه‌های مورد توجه در این رویکرد است که سبب سازگاری هر چه بیشتر آدمی با نیازها و تهدیدهای زندگی می‌شود. گارمزی و ماستن تاب‌آوری را "یک فرایند، توانایی، یا پیامد سازگاری موفقیت‌آمیز علی‌رغم شرایط تهدید کننده"، تعریف کرده‌اند. تاب‌آوری صرف مقاومت منفعل در برابر آسیب‌ها یا شرایط تهدیدکننده نیست، بلکه فرد تاب‌آور، مشارکت‌کننده فعال و سازنده محیط پیرامونی خود است. تاب‌آوری قابلیت فرد در برقراری تعادل زیستی-روانی-معنوی، در مقابل شرایط مخاطره‌آمیز است (کانرو دیویدسون، 2003). از نظر کامپفر (1999) تاب‌آوری یا بازگشت به تعادل پایه است یا رسیدن به تعادلی سطح بالاتر (در شرایط تهدیدکننده) و قاعدتاً باید موجبات سازگاری موفق در زندگی را فراهم آورد. وجود رابطه مثبت تاب‌آوری با سلامت روان، نشان‌دهنده اهمیت آن است. پژوهش‌های رحیمیان بوگر و اصغر نژاد فرید (1387) و سامانی، جوکار و صحراگرد (1386) رابطه بین تاب‌آوری و سلامت روانی تأیید کرده است. یافته‌های بیٹی سیکا، شارپلی و پترس (2010) مشخص کرده که، تاب‌آوری به طور منفی و معنی‌دار پیش‌بینی‌کننده اضطراب است.

افراد تاب‌آور چهار ویژگی اصلی دارند که به سلامت روان آنها کمک می‌کند: 1) کفایت اجتماعی مانند (تفاهم، انعطاف، همدلی و مهربانی، مهارت ارتباطی و شوخ طبعی)؛ 2) مهارت‌های حل مسئله مانند (برنامه‌ریزی، یاری‌جویی، تفکر انتقادی و

خلاق)؛ (3) خودگردانی (هویت، خودکارآمدی، خودآگاهی و تسلط بر وظایف) و (4) هدفمندی و خوشبینی به آینده (هدف‌گیری، خوشبینی و معنویت) (ماستن، بست و گارمزی، 1990). لیکن ظرفیت تاب‌آوری افراد به عوامل گوناگون مانند عوامل شخصیتی، عوامل شناختی، عوامل خانوادگی، عوامل جامعه‌شناختی و عوامل زیست‌شناختی (گارمزی، 1991) بستگی دارد، بنابراین تاب‌آوری افراد یکسان نیست و با آموزش قابل افزایش است؛ از این رو گاهی لازم است تاب‌آوری فرد سنجیده شود.

با توجه به اهمیت ارزیابی تاب‌آوری، پرسشنامه‌هایی در حوزه‌های متفاوت از جمله: کودک و نوجوان، تحصیلی و خانواده تهیه شده است. دارین کوردیچ هال 38 مقیاس اندازه‌گیری تاب‌آوری (2010) را بررسی و براساس سن، آنها را تقسیم‌بندی کرده است. مقیاس تاب‌آوری کانر-دیویدسون در بخش پرسشنامه‌های نوجوانی و افراد بالغ قرار دارد. کانر و دیویدسون (2003) با توجه به اهمیت درمان اضطراب، افسردگی و استرس، مقیاسی برای ارزیابی انعطاف‌پذیری تهیه کردند نتایج تحلیل عاملی پرسشنامه تاب‌آوری توسط کانر - دیویدسون پنج عامل را به همراه داشت. فاکتور اول (سؤالات 10، 11، 12، 16، 17، 23، 24، 25) نشان‌دهنده مفهوم توانایی‌های فردی، استانداردهای بالا، و سرسختی؛ فاکتور دوم (سؤالات 6، 7، 14، 15، 18، 19، 20) مربوط به اعتماد در غرایز فرد، تحمل عوامل منفی و قدرت اثرات استرس؛ فاکتور سوم مربوط به پذیرش مثبت تغییرات، و روابط ایمن (8، 5، 4، 2، 1)؛ فاکتور چهارم مربوط کنترل (22، 21، 13) و فاکتور پنجم (سؤالات 3 و 9) نشان‌دهنده تأثیر مذهب بود.

تحلیل عوامل پرسشنامه تاب‌آوری کانر دیویدسون در اسپانیا (کارلوس و همکارانش، 2013) هم انجام شد و 3 عامل (مقاومت، چاره‌جویی و خوشبینی) استخراج شد. سؤالات در فاکتور اول (12، 4، 14، 15، 16، 17، 18، 23 و 24) نماینده سرسختی بود که به راحتی در هنگام مواجهه با وضعیت نامطلوب ناامید نمی‌شوند و اعتقاد قوی و جسارت دارند. عامل دوم شامل هفت سؤال (1، 2، 5، 11، 13، 22، و 25)، چاره‌جویی را یادآوری می‌کند. وجود منابع و تخیل کافی برای کنترل شرایط نامطلوب که با آن مواجه می‌شوند، افرادی که این عامل را دارند و احساس کنترل در زندگی خود دارند. فاکتور سه شامل هفت سؤال (6، 7، 8، 10، 19، 20، و 21) که نشانگر خوشبینی فرد است. پژوهش دیگر بر روی دانشجویان تکنولوژی 17-27 ساله در هند (کاملش و گزنون، 2010) انجام شد، از تحلیل عامل مقیاس تاب‌آوری، چهار عامل استخراج شد. عامل اول، مقاومت (شامل سؤالات 19-4-16-7-11-18-17) عامل دوم، خوشبینی (12-14-20-8-6-10-15)؛ عامل سوم، کاردانی (سؤالات 3-9-2-5-1-13) و عامل چهارم، هدف (سؤالات 21-22-23-24-25) بود. در کره هم تحلیل عاملی پرسشنامه انجام شده 5 عامل سرسختی (4-14-23-17-15-16-18-19)؛ ایستادگی (11-21-24-22-25-10-12-5)؛ خوشبینی (6-7-8-9)؛ حمایت اجتماعی (2-13)؛ و معنویت (3-20) به دست آمد.

برای استفاده از یک مقیاس، ابتدا باید روایی و اعتبار بررسی شود، که با توجه به موارد فوق، مقیاس تاب‌آوری کانر-دیویدسون در این کشورها دارای اعتبار و روایی لازم بوده است. ولی مقایسه نتایج تحلیل عامل‌های فوق نشان می‌دهد که تعداد مؤلفه‌ها و سؤالات هر مؤلفه پرسشنامه تاب‌آوری متفاوت است که می‌تواند نشان‌دهنده تأثیر تفاوت فرهنگی در تاب‌آوری باشد. در مجموع، با توجه به اینکه تاب‌آوری را سازه‌ای چند بعدی شامل متغیرهای سرشتی، مانند مزاج و شخصیت، همراه با مهارت‌های مخصوص، مثل مهارت حل مسئله، می‌دانند (کمپل-سیلس، کوهان و استین، 2006) و عوامل گوناگونی از جمله خانواده، عوامل فرهنگی و اجتماعی بر میزان تاب‌آوری افراد مؤثر است. پژوهشگر درصدد است ابتدا اعتبار و روایی پرسشنامه تاب‌آوری را در دانش‌آموزان ایرانی بررسی کند، سپس مؤلفه‌های مقیاس تاب‌آوری را با سایر کشورها مقایسه و شباهت‌ها و تفاوت‌های فرهنگی را بررسی کند.

2- روش:

1-2- روش پژوهش، جامعه آماری و نمونه‌گیری:

پژوهش حاضر از نوع توصیفی است. جامعه آماری پژوهش شامل دانشجویان دانشگاه آزاد واحد تهران-مرکز تهران بود. از روش در دسترس برای نمونه‌گیری استفاده شد. پرسشنامه کانر و دیویدسون بین 400 دانشجوی، توزیع و تکمیل شد و 400 پرسشنامه (200 دختر و 200 پسر) شرایط تحلیل را احراز کردند.

2-2- ابزار اندازه‌گیری:

برای اندازه‌گیری تاب‌آوری از مقیاس تاب‌آوری کانر و دیویدسون (CD-RISC) استفاده شد. مقیاس تاب‌آوری کانر-دیویدسون (2003) دارای 25 گویه پنج گزینه‌ای (هرگز، به ندرت، گاهی اوقات، اغلب و همیشه) است، که به صورت مقیاس لیکرتی نمره‌گذاری شده و حداقل نمره صفر و حداکثر نمره صد است. کانر-دیویدسون همسانی درونی، پایایی بازآزمایی و روایی همگرا و واگرایی این مقیاس را گزارش کرده‌اند. محمدی و همکارانش (1385) پرسشنامه را جهت بررسی عوامل تاب‌آوری در افراد در معرض خطر سوء مصرف مواد به فارسی ترجمه نمودند آلفای کرونباخ کل 0/89 بدست آوردند.

3-2- روش اجرا و تحلیل:

پرسشنامه‌های پژوهش به صورت خود گزارش‌دهی در پاییز 1393 از سوی دانشجویان پاسخ داده شد و داده‌ها از طریق تحلیل عاملی با استفاده از بسته آماری برای علوم اجتماعی نسخه 18 (spss) تحلیل شدند.

3- یافته‌ها:

بررسی شاخص‌های توصیفی نمره‌های تاب‌آوری نشان داد که حداقل نمره 18 و حداکثر نمره 94 است. مقادیر چولگی (-) 0/19 و کشیدگی (-) 20/0) نمرات نشان داد که توزیع نمرات به سمت نرمال میل می‌کند. هم‌بستگی هر سؤال آزمون با تک تک سؤال‌ها مقایسه شد، ضریب آلفای کرونباخ 0/88 بدست آمد. به منظور تعیین قابلیت انجام تحلیل عامل 25 سؤال آزمون کانر-دیویدسون، آزمون KMO و کرویت بارتلت انجام شد که ضریب به دست آمده در سطح بالا و قابل قبول بود (KMO= 0/88). هم‌چنین آزمون کرویت بارتلت هم در سطح $P < /0001$ (Chi-Square = 1767/66) معنی‌دار بود. سپس برای مشخص شدن مؤلفه‌های اصلی، از روش تحلیل عاملی، آزمون اسکری و چرخش متعامد از نوع واریماکس استفاده شد. نتایج نشان داد که پنج عامل قوی با ارزش ویژه بالاتر از یک در این مقیاس وجود دارد. این پنج عامل در مجموع 49/36 واریانس کل مقیاس تاب‌آوری را تبیین می‌کنند. هریک از عوامل پنج‌گانه به ترتیب 14/98، 13/10، 8/5، 07/ و 5/79 از واریانس را تبیین می‌کنند (جدول 1).

جدول 1: واریانس سؤالات مقیاس تاب‌آوری کانر-دیویدسون قبل و بعد از چرخش

شماره سؤال	مقادیر اولیه			مجموعه مجدورات استخراج شده			مجموعه مجدورات حاصل پس از چرخش	
	درصد کل	درصد واریانس	تراکمی	درصد کل	درصد واریانس	تراکمی	درصد کل	درصد واریانس
1	6/93	27/71	27/71	6/93	27/71	27/71	3/74	14/98
2	1/52	6/10	33/81	1/53	6/10	33/81	3/25	13/01
3	1/44	5/77	39/58	1/44	5/77	39/58	2/12	8/50
4	1/25	5/02	44/60	1/26	5/02	44/60	1/76	7/07
5	1/18	4/75	49/36	1/19	4/75	49/36	1/45	5/79
6	0/99	3/97	53/33					
7	0/97	3/89	57/23					
8	0/92	3/68	60/91					
9	0/90	3/60	64/51					
10	0/86	3/47	67/98					
11	0/80	3/20	71/19					
12	0/72	2/91	74/10					
13	0/70	2/83	76/94					
14	0/67	2/68	79/62					
15	0/60	2/43	82/05					
16	0/59	2/36	84/41					
17	0/57	2/29	86/71					

					88/77	2/05	0/51	18
					90/73	1/95	0/49	19
					92/63	1/90	0/47	20
					94/36	1/72	0/43	21
					95/94	1/58	0/39	22
					97/42	1/47	0/36	23
					98/76	1/33	0/33	24
					100/00	1/24	0/31	25

پس از یازده بار چرخش واریماکس همگرا، پنج مؤلفه مقیاس تاب‌آوری و سؤالات هر مؤلفه به ترتیب ماتریس آن‌ها به‌دست آمد. مؤلفه اول و دوم هرکدام هشت سؤال و مؤلفه‌های 3 و 4 و 5، هرکدام سه سؤال را در بردارند (جدول 2). ضریب آلفای کرونباخ مؤلفه‌ها به ترتیب 81/، 76/ و 6/، 55/ و 36/ به‌دست آمد که نشان داد تمام مؤلفه‌ها دارای اعتبار مناسبی هستند. در این مرحله مؤلفه‌ها با توجه به مفهوم سؤالات به ترتیب: هدفمندی (سؤالات 21، 25، 24، 22، 17، 12، 11، 5) کنترل خود و توانایی حل مسئله (سؤالات 18، 19، 14، 13، 7، 6، 4، 1) و سرسختی (23، 16، 10) و اعتقاد (9، 3، 2)، خوش‌بینی (20، 15، 8) نام‌گذاری شدند و با نتایج تحلیل عاملی سایر کشورها مقایسه شدند (جدول 3).

جدول 2: ماتریس مؤلفه‌ها بعد از چرخش

شماره	متن سؤال	مؤلفه‌ها				
		1	2	3	4	5
21	در زندگی یک حس نیرومند و هدفمندی دارم.	68 .7				
5	موفقیت‌هایی که در گذشته داشته‌ام چنان اطمینانی در من ایجاد کرده‌اند که می‌توانم با چالش‌ها و مشکلات پیش‌رو برخورد کنم.	65 .3				
11	معتقدم که علیرغم وجود موانع، می‌توانم به اهدافم برسم.	63 .4				
22	حس می‌کنم بر زندگی‌م کنترل دارم.	63 .0				
24	بدون در نظر گرفتن موانع پیش‌رو برای رسیدن به اهدافم تلاش می‌کنم.	60 .1				
25	به خاطر پیشرفت‌هاییم به خود می‌بالم.	53 .4				

			51 .4	12	حتی وقتی که امور ناامید کننده می شوند، مایوس نمی شوم.
			47 .4	17	وقتی با چالش ها و مشکلات زندگی دست و پنجه نرم می کنم خود را فردی توانا می دانم.
		60 .5		7	لزوم کنار آمدن با استرس موجب قوی تر شدنم می شود.
		59 .5		14	وقتی که تحت فشار هستم تمرکز را از دست نمی دهم و درست فکر می کنم.
		57 .8	44 .7	4	می توانم برای هر چیزی که سر راهم قرار می گیرد چاره ای بیندیشم.
		55 .1		13	در لحظات استرس و بحران، می دانم که برای کمک گرفتن به کجا مراجعه کنم.
		53 .1		1	وقتی تغییر رخ می دهد می توانم خودم را با آن سازگار کنم
		51 .8		6	وقتی با مشکلات مواجه می شوم سعی می کنم جنبه خنده دار آن ها را هم ببینم.
		46 .5		18	در صورت لزوم می توانم تصمیم های دشوار و غیر منتظره ای بگیرم که دیگران را تحت تأثیر قرار می دهد.
		46 .0		19	می توانم احساسات ناخوشایندی مانند غم، ترس و خشم را کنترل کنم.
		67 .3		10	در هر کاری بیشترین تلاشم را می کنم و به نتیجه هم کاری ندارم.
		65 .7		23	چالش های زندگی را دوست دارم.
		52 .7	45 .5	16	اگر شکست بخورم به راحتی دلسرد نمی شوم.
	81 .1			3	وقتی که راه حل روشنی برای مشکلاتم وجود ندارد گاهی خدا یا تقدیر می تواند کمک کند.
	61 .5	47 .2		9	معتقدم که در هر اتفاق خوب یا بدی مصلحتی هست.
	47 .1			2	حداقل یک نفر هست که رابطه نزدیک و صمیمی ام با او در زمان استرس به من کمک می کند.
70 .9				20	در برخورد با مشکلات زندگی، گاهی لازم می شود که صرفاً براساس حدس و گمان عمل کنی.
45 .9			40 .2	15	ترجیح می دهم که خودم مشکلاتم را حل کنم تا اینکه دیگران تمامی تصمیم ها را بگیرند.

37 .7					معمولا پس از بیماری، صدمه و سایر سختی‌ها به حال اولم باز می‌گردم.	8

جدول 3: مؤلفه‌ها و سؤالات مقیاس تاب‌آوری در کشورهای مختلف

سؤالات	نام مؤلفه	تعداد مؤلفه‌ها	عنوان
-23-10-25-11-12-24 16-17	سرسختی و توانایی فردی	5	کانر- دیویدسون
1-14-19-7-6-15-18-20	تحمل عوامل منفی	3	
8-2-5-4-1	پذیرش مثبت تغییرات		
21-13-22	کنترل		
9-3	مذهب		
-15-16-17-18-23-24 12-4-14	مقاومت		3
25-22-13-11-5-2-1	چاره‌جویی	4	
21-20-19-10-8-7-6	خوش‌بینی		
18-17-11-7-16-4-19	مقاومت		
15-10-6-8-20-14-12	خوش‌بینی		
13-1-5-2-9-3	کاردانی	4	هند
25-24-23-22-21	هدف		
-18-16-15-17-23-14-4 19	مقاومت		
-10-25-22-24-21-11 5-12	سرسختی	5	کره
9-8-7-6	خوش‌بینی		

13-2	حمایت اجتماعی		
20-3	معنویت		
-12-17-22-24-25-21 5-11	هدفمندی	5	ایران
1-4-6-7-13-14-19-18	کنترل خود و توانایی حل مسئله		
10-16-23	سرسختی		
2-3-9	اعتقاد		
8-15-20	خوش بینی		

بحث

بررسی ضریب اعتبار مقیاس تاب‌آوری در پژوهش حاضر نشان داد که ضریب آلفای کرونباخ کل سؤالات 0/88 است و سؤالات، دارای همسانی درونی خوبی هستند. ضریب اعتبار مؤلفه اول و دوم هر کدام با 8 سؤال 81/ و 76/ است و ضریب آلفای کرونباخ مؤلفه‌های 3 و 4 و 5، هر کدام با 3 سؤال به ترتیب 6/، 55/ و 36/ به دست آمد. با تحلیل عوامل، پنج مؤلفه در آن مشخص شد که با توجه به مفهوم سؤالات: هدفمندی (سؤالات 21، 22، 24، 25، 22، 12، 11، 5، 17) کنترل خود و توانایی حل مسئله (سؤالات 18، 19، 14، 13، 7، 6، 4، 1)، و سرسختی (23، 16، 10)، و اعتقاد (9، 3، 2) و خوش‌بینی (20، 15، 8) نام‌گذاری شدند.

تحلیل عاملی پرسشنامه تاب‌آوری در سال 2003 توسط کانر - دیویدسون پنج عامل را به همراه داشت. عامل اول (8 سؤال) نشان دهنده مفهوم توانایی‌های فردی، استانداردهای بالا و سرسختی؛ عامل دوم (7 سؤال) مربوط به اعتماد در غرایز فرد، تحمل عوامل منفی و قدرت اثرات استرس؛ عامل سوم (5 سؤال) مربوط به پذیرش مثبت تغییرات، و روابط ایمن؛ عامل چهارم مربوط به کنترل (4 سؤال) و عامل پنجم (2 سؤال) نشان‌دهنده تأثیرمذهب بود. تحلیل عاملی پرسشنامه تاب‌آوری کانر - دیویدسون در اسپانیا 3 عامل به ترتیب مقاومت (9 سؤال)، چاره‌جویی (7 سؤال) و خوش‌بینی (7 سؤال) استخراج شد. در هند چهار عامل از مقیاس تاب‌آوری استخراج شد، عامل اول، مقاومت (7 سؤال)، عامل دوم، خوش‌بینی (7 سؤال)، عامل سوم، کاردانی (6 سؤال) و عامل چهارم، هدف (5 سؤال) بود. در کره تحلیل عاملی انجام شده پنج عامل سرسختی (8 سؤال)، ایستادگی (8 سؤال)، خوش‌بینی (4 سؤال)، حمایت اجتماعی (2 سؤال) و معنویت (3 سؤال) به ترتیب به دست آمد. پژوهش حاضر پنج عامل که به ترتیب با عناوین هدفمندی (8 سؤال)، کنترل خود و توانایی حل مسئله (8 سؤال)، سرسختی (3 سؤال)، اعتقاد (3 سؤال) و خوش‌بینی (3 سؤال) مشخص شدند.

سؤالات مؤلفه اول، هدفمندی (11-12-17-24-25)، و مؤلفه سوم، سرسختی (23، 16، 10) پژوهش حاضر در مؤلفه اول در تحلیل انجام شده توسط کانر - دیویدسون (استانداردهای بالا، و سرسختی) قرار دارد. با توجه به سؤالات در فرهنگ ایرانی، توانایی و اعتماد به نفس فرد در هدفمندی و تاب‌آوری او نقش دارد. از طرفی با توجه به این که در تحلیل حاضر دو عامل جدا شناسایی شدند، بنابراین سرسختی می‌تواند از هدفمند بودن عامل جداگانه‌ای برای تاب‌آوری محسوب شود. در فرهنگ کشور اسپانیا، هم چنین در فرهنگ هند و کره مؤلفه سرسختی و مقاومت در تاب‌آوری فرد نقش اول را دارد که نشان می‌دهد، فرد

به راحتی در هنگام مواجهه با وضعیت نامطلوب ناامید نمی‌شود و دارای قدرت و جسارت است. ولی در فرهنگ ایرانی هدفمندی عامل اول در تاب‌آوری است و سرسختی و مقاومت عامل چهارم است و داشتن هدف مناسب در فرهنگ ایرانی برای تاب‌آوری مهم‌تر از، مقاومت و سرسختی است. این تفاوت را می‌توان این گونه تبیین کرد که ممکن است سرسختی در مردم کشورهای هند، کره و اسپانیا جزء صفات آنان باشد یا به واسطه فرهنگ خاص در این کشورها، آموزش‌هایی در جهت استقامت بیشتر به افراد داده می‌شود. به علاوه تفاوت موجود در ساختار اجتماعی - اقتصادی حاکم در این کشورها با ایران هم می‌تواند این یافته را به هدفمندی تبیین کند. سؤالات مؤلفه هدفمندی در پژوهش حاضر با تحلیل انجام شده در هند شباهت بسیاری دارد ولی این مؤلفه در هند به عنوان عامل آخر است، پس احتمالاً ارزش هدف بین این دو فرهنگ متفاوت است.

سؤالات عامل (دوم) حل مسئله نشان‌دهنده توانایی فرد در خود کنترلی و سازگاری در تصمیم‌گیری صحیح در شرایط پرتنش است که می‌تواند باعث تاب‌آوری فرد شود. سؤالات مشترک (6، 7، 14، 18، 19) با عامل دوم تحلیل کانر-دیویدسون لزوم تحمل عوامل منفی برای حل مسئله را نشان می‌دهد. ولی سؤال‌های 1-4-13 این عامل در فرهنگ ایرانی اهمیت سازگاری و سبک مقابله‌ای مسئله‌مداری را در تاب‌آوری نشان می‌دهد. در اسپانیا عامل (دوم) چاره‌جویی باعث شده تا افراد دارای منابع و تخیل کافی برای کنترل شرایط نامطلوب تاب‌آوری داشته باشند و در هند توانایی تحمل شرایط سخت در عامل (سوم) قرار دارد. خوش‌بینی در این کشور به عنوان عامل دوم تاب‌آوری است. اهمیت خوش‌بینی در تاب‌آوری افراد در کره و اسپانیا هم از ایران بیشتر است، به علاوه سؤالات این مؤلفه هم در فرهنگ ایرانی با آن‌ها متفاوت است. خوش‌بینی نگرش مثبت است به جهان پیرامون و فرد خوش‌بین با چنین نگرشی در تلاش است که دنیا را به صورت بهتری ببیند. شاید بتوان تأثیر خوش‌بینی کم را در ایران، ناشی از تغییرات شرایط در اثر تحریم سایر کشورها بر علیه ایران در نظر گرفت.

وجود مؤلفه مذهب و سؤالات مشابه با تحلیل کانر - دیویدسون، اهمیت باور و اعتقاد را در تاب‌آوری در فرهنگ ایرانی نشان می‌دهد. در فرهنگ اسپانیایی تنها سه عامل مشخص شده است، سؤال 3 (گاهی خدا می‌تواند کمک کند) و سؤال 9 (معتقدم در هر اتفاق مصلحتی است) به علت اعتبار پایین از پرسشنامه اسپانیایی حذف شده بود. به نظر می‌رسد آنها به کنترل بیرونی تکیه کمی دارند.

وجود مؤلفه مذهب در فرهنگ کشور کره و عدم وجود آن در کشور هند ممکن است بر این نکته دلالت کند که باورهای دینی ایرانیان به کره‌ای‌ها شبیه‌تر است. لیکن قرار گرفتن سؤال‌های 8-15-20 عامل خوش‌بینی و سؤالات 21-22-24-25 در عامل هدفمندی تحقیق حاضر و تحلیل انجام شده در هند بیانگر این است که مردم این دو کشور به موفقیت‌های خود می‌بالند، در زندگی هدف دارند و برای رسیدن به آن تلاش می‌کنند، در مواجهه با سختی‌ها ناامید نمی‌شوند و امیدوارند.

5- نتیجه گیری:

به طور کلی نتایج این پژوهش حاکی از این بود که پرسشنامه تاب‌آوری کانر - دیویدسون در دانشجویان ایرانی روایی و اعتبار مناسبی دارد و برای ارزیابی تاب‌آوری در دانشجویان ایرانی می‌توان از آن استفاده کرد. هم‌چنین تحلیل عامل مقیاس پنج مؤلفه را نشان داد که هدفمندی، حل مسئله، سرسختی و مذهب و خوش‌بینی نام گذاری شدند.

مقایسه مؤلفه‌ها در فرهنگ‌ها با توجه به میزان واریانس تبیین شده تاب‌آوری توسط هر عامل نشان داد که اهمیت عامل‌ها در این فرهنگ‌ها متفاوت است، عامل سرسختی و خوش‌بینی به عنوان عامل مشترک تاب‌آوری در این فرهنگ‌ها محسوب می‌شود. در اسپانیا، هند و کره عامل سرسختی و مقاومت نقش مهم‌تری در میزان تاب‌آوری افراد دارد، ولی در فرهنگ ایرانی خوش‌بینی

نقش کمی دارد. هدفمندی و توانایی حل مسئله و کنترل خود در تاب‌آوری دانشجویان ایرانی نقش به‌سزایی دارد. عامل هدفمندی در فرهنگ اسپانیا و کره جزء مؤلفه‌های تاب‌آوری قرار نگرفته است و در هند هم کمترین اهمیت در تاب‌آوری را دارد. سؤال 3 و 9 اعتبار کافی نداشته و مؤلفه مذهب از مقیاس تاب‌آوری در اسپانیا حذف شده، این سؤال‌ها در فرهنگ هند جزء عامل‌های کاردانی قرار گرفته است. در ایران و کره مذهب به عنوان یک عامل جداگانه در تاب‌آوری محسوب می‌شود. اگرچه تفاوت‌های فرهنگی می‌تواند تفاوت در تعداد عامل‌ها و سؤالات هر عامل را در پژوهش حاضر با پژوهش‌های سایر کشورها تبیین کند، لیکن عوامل دیگر از جمله سن جامعه آماری، وضعیت خانوادگی و فرهنگی، آموزه‌های دینی و غیره هم می‌تواند بر نوع پاسخگویی سؤالات هر عامل مؤثر باشد.

منابع

رحیمیان بوگر، ا. و اصغرنژاد فرید، ع. (1387). رابطه سرسختی روانشناختی و خودتاب‌آوری با سلامت روان در جوانان و بزرگسالان بازمانده زلزله شهرستان بم، *مجله روانپزشکی و روانشناسی بالینی ایران*، 14 (1)، 62-70.

سامانی، س؛ جوکار، ب. و صحراگرد، ن. (1386). تاب‌آوری، سلامت روانی و رضایتمندی از زندگی، *روانپزشکی و روانشناسی بالینی ایران*، 3، 295-290.

Bitsika, v.؛ Sharpley. C. F& Peters, K. (2010). How is resilience associated with anxiety and depression? Analysis of factor score interactions within a homogeneous sample. *German Journal Psychiatry*, 13, 9-16.

Conner, K. M., & Davidson, J. R. T. (2003). "Development of a new resilience scale: The Conner-Davidson resilience scale (CD-RISC)". *Depression and Anxiety*, 18, PP : 76-82.

Connor, K. M؛ Davidson, J. R. T. & Lee, L-C. (2003). Spirituality , resilience, and anger in survivors of violent trauma: A community survey. *Journal of Traumatic Stress*, 16, 487-494.

Garnezy, N. (1991). Resiliency and vulnerability to adverse developmental outcomes associated with poverty. *American Behavioral Scientist*, 34 (4), 416-430.

Garnezy, N. & Masten, A. S., & Tellegen, A. (1984). The study of stress and competence in children: building blocks for developmental psychopathology, *child development*, 55, 97-111.

Kumpfer, L. Karol؛ Trunnell, P. Eric & Whiteside, O. Henry. (1990). The Biopsychosocial model: application to the addiction field, *educational publishing foundation*.

Kamlesh Singh & Xiao-nan Yu. (2010) . Psychometric Evaluation of the Connor- Davidson Resilience Scale (CD-RISC) in a sample of Indian

students j , *Psychology*, 1, 1.